

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (třetího senátu)

6. října 2015*

„Řízení o předběžné otázce — Soudní spolupráce v občanských věcech — Příslušnost a uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti — Nařízení (ES) č. 2201/2003 — Článek 1 odst. 1 písm. b) — Věcná působnost — Dědická dohoda uzavřená mezi pozůstalým manželem a nezletilými dětmi zastoupenými opatrovníkem — Kvalifikace — Nutnost schválení takovéto dohody soudem — Opatření týkající se rodičovské zodpovědnosti, nebo opatření týkající se dědictví“

Ve věci C-404/14,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. června 2014, došlým Soudnímu dvoru dne 25. srpna 2014, v řízení zahájeném na návrh

Marie Matouškové, soudní komisařky,

SOUDNÍ DVŮR (třetí senát),

ve složení M. Ilešič, předseda senátu, A. Ó Caoimh, C. Toader (zpravodajka), E. Jarašiūnas a C. G. Fernlund, soudci,

generální advokátka: J. Kokott,

vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za českou vládu M. Smolkem a J. Vláčilem, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi M. Wilderspinem a M. Thomannovou-Körnerovou, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generální advokátky na jednání konaném dne 25. června 2015,

vydává tento

* Jednací jazyk: čeština.

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 1 odst. 1 písm. b) a odst. 3 písm. f) nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Úř. věst. L 338, s. 1; Zvl. vyd. 19/06, s. 243).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci řízení zahájeného na návrh Marie Matouškové jakožto soudní komisařky, jehož předmětem je určení soudní příslušnosti pro schválení dědické dohody uzavřené opatrovníkem nezletilých dětí za tyto děti.

Právní rámec

Unijní právo

Nařízení č. 2201/2003

- 3 Článek 1 tohoto nařízení stanoví:

„1. Toto nařízení se bez ohledu na druh soudu vztahuje na občanskoprávní věci týkající se

[...]

b) přiznání, výkonu, převedení a úplného nebo částečného odnětí rodičovské zodpovědnosti.

2. Věci uvedené v odst. 1 písm. b) se mohou zejména týkat

[...]

b) poručnictví, opatrovnictví a podobných institutů;

c) určení osoby, orgánu nebo jiného subjektu odpovědných za dítě či jeho jmění nebo pověřených zastupováním dítěte či napomáháním dítěti a stanovení jejich úkolů;

[...]

e) opatření k ochraně dítěte spojených se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte.

3. Toto nařízení se nevztahuje na

[...]

f) správy jmění nebo dědictví;

[...]“

- 4 Podle článku 2 uvedeného nařízení:

„Pro účely tohoto nařízení:

[...]

7) „rodičovskou zodpovědností“ se rozumějí veškerá práva a povinnosti fyzické nebo právnické osoby týkající se dítěte nebo jmění dítěte, která jsou jí svěřena rozhodnutím, právními předpisy nebo právně závaznou dohodou. Tento pojem zahrnuje především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem;

8) „noselem rodičovské zodpovědnosti“ se rozumí osoba, která má rodičovskou zodpovědnost k dítěti;

[...]“

5 Článek 8 téhož nařízení, nadepsaný „Obecná příslušnost“, v odstavci 1 stanoví:

„Soudy členského státu jsou příslušné ve věci rodičovské zodpovědnosti k dítěti, které má v době podání žaloby obvyklé bydliště na území tohoto členského státu.“

6 Článek 12 nařízení č. 2201/2003 zní následovně:

„1. Soudy členského státu příslušné [...] rozhodovat o návrhu na rozvod, rozluku nebo na prohlášení manželství za neplatné jsou příslušné rozhodovat o každé věci týkající se rodičovské zodpovědnosti spojené s tímto návrhem [...]

[...]

3. Soudy členského státu jsou příslušné k rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti i v jiných řízeních, než která jsou uvedena v odstavci 1, v případě, že

a) dítě má silný vztah k tomuto členskému státu, zejména z toho důvodu, že jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti má v tomto členském státě obvyklé bydliště nebo dítě je státním příslušníkem tohoto členského státu,

a

b) všechny strany řízení v době zahájení řízení příslušnost soudů výslovně či jiným jednoznačným způsobem přijaly a je to v zájmu dítěte.“

Nařízení (EU) č. 650/2012

7 Devátý bod odůvodnění nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (Úř. věst. L 201, s. 107) zní následovně:

„Do oblasti působnosti tohoto nařízení by měly spadat veškeré občanskoprávní aspekty dědění majetku zůstavitele, konkrétně pak veškeré způsoby přechodu majetku, práv a závazků z důvodu smrti, ať už se jedná o přechod jako projev vůle na základě pořízení pro případ smrti, nebo přechod na základě dědění ze zákona.“

8 Podle čl. 1 odst. 2 písm. a) a b) tohoto nařízení:

„Z oblasti působnosti tohoto nařízení jsou vyloučeny:

a) věci osobního stavu fyzických osob, jakož i rodinné vztahy a vztahy považované rozhodným právem za vztahy se srovnatelnými účinky;

b) způsobilost fyzických osob k právům a právním úkonům, aniž je dotčen čl. 23 odst. 2 písm. c) a článek 26;

[...]

9 Článek 23 uvedeného nařízení stanoví:

„1. Právem určeným podle článku 21 nebo článku 22 [tétož nařízení] se řídí dědictví jako celek.

2. Tímto právem se řídí zejména:

[...]

c) dědická způsobilost;

[...]

10 Článek 26 tohoto nařízení, nadepsaný „Věcná platnost pořízení pro případ smrti“, stanoví:

„1. Pro účely článku 24 a 25 se věcné platnosti týkají tyto prvky:

a) způsobilost osoby činící pořízení pro případ smrti takové pořízení učinit;

[...]

11 Toto nařízení, které se podle jeho článku 84 použije ode dne 17. srpna 2015, není *ratione temporis* použitelné na spor v původním řízení.

České právo

12 Ustanovení § 179 občanského soudního řádu, ve znění účinném v době rozhodné z hlediska skutkového stavu v původním řízení, stanoví:

„Je-li k platnosti právního úkonu, který byl učiněn za nezletilého, třeba schválení soudu, soud jej schválí, jestliže to je v zájmu nezletilého.“

13 Podle § 28 občanského zákoníku účinného do 31. prosince 2013 vykonává zákonný zástupce jménem dítěte veškeré úkony související se správou jeho majetku. Nicméně k právním úkonům souvisejícím s nakládáním s majetkem, pokud nejde o běžnou záležitost, musí získat schválení příslušného soudu.

14 Podle § 36 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, účinného do 31. prosince 2013 „rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé“.

15 Podle § 37 odst. 1 tohoto zákona nemůže žádný z rodičů zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí těchto rodičů.

Spor v původním řízení a předběžná otázka

- 16 Rozhodnutím ze dne 27. dubna 2010 zahájil Městský soud v Brně řízení o dědictví po G. Martinus, zemřelé dne 8. května 2009 v Nizozemsku. Provedením úkonů v řízení o dědictví byla pověřena jako soudní komisařka notářka Marie Matoušková. Soudní komisařka zjistila, že zemřelá byla českou státní příslušnicí s bydlištěm v době smrti v Brně (Česká republika). Manžel zemřelé a jejich dvě nezletilé děti (dále jen „dědicové“) měli bydliště v Nizozemsku.
- 17 Za účelem zabránění možným střetům zájmů mezi dědici ustanovil Městský soud v Brně v souladu s ustanoveními českého práva kolizního opatrovníka zastupujícího zájmy nezletilých dětí. Účastníci řízení uvedli, že v Nizozemsku nebylo vedeno žádné dědické řízení.
- 18 Dědicové uzavřeli dne 14. července 2011 dědickou dohodu. Rozhodnutím ze dne 10. srpna 2011 určil Městský soud v Brně obvyklou cenu majetku zůstavitelky, výši dluhů a čistou hodnotu dědictví.
- 19 Dne 2. srpna 2012 v rámci notářského dědického řízení uvedl pozůstalý manžel nové skutečnosti, a to že ve skutečnosti měla zemřelá v době smrti bydliště v Nizozemsku, v České republice měla pouze vedený evidovaný pobyt, který ovšem neodpovídal skutečnosti. Dále upozornil na dědické řízení, které již proběhlo v Nizozemsku, a předložil v tomto smyslu potvrzení ze dne 14. března 2011.
- 20 Vzhledem k tomu, že dva účastníci dědické dohody byli nezletilými dětmi, předložila M. Matoušková uvedenou dohodu ke schválení opatrovnickému soudu.
- 21 Uvedený opatrovnický soud vrátil M. Matouškové spis bez věcného vyřízení s odůvodněním, že nezletilé děti žijí dlouhodobě mimo území České republiky, a uvedl, že se nemůže prohlásit nepřislušným ani nemůže věc předložit Nejvyššímu soudu k určení místně příslušného soudu.
- 22 Za těchto okolností se M. Matoušková dne 10. července 2013 obrátila přímo na Nejvyšší soud s žádostí o určení místně příslušného soudu pro schválení dědické dohody dotčené ve věci v původním řízení.
- 23 Tento soud má za to, že je nezbytné, aby Soudní dvůr provedl výklad nařízení č. 2201/2003, protože dotčené schválení je opatřením směřujícím k ochraně zájmů nezletilých a může spadat do rozsahu působnosti tohoto nařízení. Takovéto opatření přijaté v rámci dědického řízení by však mohlo být kvalifikováno i jako opatření týkající se dědictví a jako takové by mohlo být z rozsahu působnosti uvedeného nařízení vyloučeno na základě jeho čl. 1 odst. 3 písm. f).
- 24 Za těchto podmínek se Nejvyšší soud rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je-li za nezletilého jeho opatrovníkem uzavřena dědická dohoda, která ke své platnosti vyžaduje schválení soudem, jedná se ze strany soudu o opatření ve smyslu čl. 1 odst. 1 písm. b), nebo o opatření ve smyslu čl. 1 odst. 3 písm. f) nařízení č. 2201/2003 [...]?“

K předběžné otázce

- 25 Ze spisu předloženého Soudnímu dvoru vyplývá, že dohoda uzavřená mezi dědici není smlouvou o budoucím dědictví, nýbrž představuje dohodu o vypořádání již vzniklého dědictví.
- 26 Je tedy třeba mít za to, že podstatou předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda musí být nařízení č. 2201/2003 vykládáno v tom smyslu, že schválení dědické dohody uzavřené opatrovníkem nezletilých dětí za tyto děti představuje opatření týkající se výkonu rodičovské zodpovědnosti ve smyslu čl. 1

odst. 1 písm. b) tohoto nařízení, které proto spadá do rozsahu působnosti posledně uvedeného nařízení, nebo zda takovýto postup představuje opatření týkající se dědictví ve smyslu čl. 1 odst. 3 písm. f) uvedeného nařízení, které je z rozsahu působnosti tohoto nařízení vyloučeno.

- 27 Ve věci v původním řízení, jak vyplývá ze spisu předloženého Soudnímu dvoru, M. Matoušková jakožto soudní komisařka podala u opatrovnického soudu návrh na zahájení řízení o schválení dědické dohody na základě skutečnosti, že tato dohoda byla uzavřena opatrovníkem za nezletilé děti, které mají omezenou způsobilost k právním úkonům a na základě ustanovení českého práva mohou činit jen takové právní úkony, které jsou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Ostatní právní úkony činí za nezletilé jejich zákonní zástupci.
- 28 Schválení dědické dohody je tedy opatřením přijatým s ohledem na právní způsobilost nezletilého, které má chránit nejlepší zájem dítěte a podle českého práva je vyžadováno pro právní úkony týkající se správy majetku, které nespádají mezi běžné záležitosti.
- 29 Takovýto opatření se týká přímo právní způsobilosti fyzické osoby (obdobně viz rozsudek Schneider, C-386/12, EU:C:2013:633, bod 26) a je přirozeně součástí kroků, jejichž cílem je vyhovět potřebám ochrany nezletilých dětí a pomoci těmto dětem.
- 30 Jak uvedla generální advokátka v bodě 41 svého stanoviska, způsobilost k právům a právním úkonům a s ní související otázky zastoupení musí být totiž posuzovány podle jim vlastních kritérií a nelze na ně nahlížet jako na předběžné otázky závislé na souvisejících právních úkonech. Je tedy třeba konstatovat, že ustanovení opatrovníka pro nezletilé děti a kontrola výkonu jeho činnosti jsou natolik úzce spojeny, že by nebylo vhodné použít různá pravidla pro určení příslušnosti, která by se měnila v závislosti na předmětu dotčeného právního úkonu.
- 31 Proto skutečnost, že o schválení, o které se jedná ve věci v původním řízení, bylo požádáno v rámci dědického řízení, nemůže být považována za určující k tomu, aby toto opatření spadalo do dědického práva. Nutnost získat schválení opatrovnického soudu je přímým důsledkem osobního stavu a způsobilosti nezletilých dětí a představuje opatření k ochraně dítěte spojené se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte v rámci výkonu rodičovské zodpovědnosti ve smyslu čl. 1 odst. 1 písm. b) a odst. 2 písm. e) nařízení č. 2201/2003.
- 32 Takovýto výklad je podpořen zprávou P. Lagarda k Haagské úmluvě z roku 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, jejíž věcná působnost v oblasti rodičovské zodpovědnosti odpovídá věcné působnosti nařízení č. 2201/2003. Tato zpráva sice uvádí, že případy dědictví je v zásadě nutno z této úmluvy vyjmout, avšak zdůrazňuje, že pokud rozhodné dědické právo stanoví účast zákonného zástupce dědicího dítěte, musí být tento zástupce ustanoven podle pravidel uvedené úmluvy, neboť takový případ spadá do oblasti rodičovské zodpovědnosti.
- 33 Tento výklad je rovněž potvrzen nařízením č. 650/2012, jež není *ratione temporis* použitelné na věc v původním řízení, které bylo podle jeho devátého bodu odůvodnění přijato, aby pokrylo veškeré občanskoprávní aspekty dědění majetku zůstavitele, a jehož čl. 1 odst. 2 písm. b) z jeho oblasti působnosti vylučuje způsobilost fyzických osob k právům a právním úkonům. Toto nařízení totiž upravuje pouze aspekty, které se konkrétně týkají dědické způsobilosti podle čl. 23 odst. 2 písm. c) tohoto nařízení, jakož i způsobilosti osoby činící pořizování pro případ smrti takové pořizování učinit podle čl. 26 odst. 1 písm. a) uvedeného nařízení.
- 34 Tento výklad rozsahu působnosti nařízení č. 2201/2003 a č. 650/2012 je navíc v souladu s judikaturou Soudního dvora, která se snaží zabránit jakémukoli překrývání právních pravidel, která tyto akty obsahují, a právnímu vakuu (obdobně viz rozsudek Nickel & Goeldner Spedition, C-157/13, EU:C:2014:2145, bod 21 a citovaná judikatura).

- 35 V projednávaném případě z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že si Nejvyšší soud rovněž klade otázku, zda by rozdělením procesu rozhodování o dědictví do dvou různých členských států – na straně jedné do státu, kde bylo zahájeno dědické řízení, a na straně druhé do státu obvyklého bydliště dítěte podle čl. 8 odst. 1 nařízení č. 2201/2003 – nebyl ohrožen nejlepší zájem dítěte.
- 36 V tomto ohledu je třeba poznamenat, že podle čl. 12 odst. 3 nařízení č. 2201/2003 jsou soudy členského státu příslušné k rozhodnutí ve věci rodičovské zodpovědnosti i v jiných řízeních, než která jsou uvedena v odstavci 1 tohoto článku, v případě, že dítě má jednak silný vztah k tomuto členskému státu, zejména z toho důvodu, že jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti má v tomto členském státě obvyklé bydliště nebo je dítě státním příslušníkem tohoto členského státu, a jednak všechny strany řízení v době zahájení řízení příslušnost soudů tohoto členského státu výslovně či jiným jednoznačným způsobem přijaly a je to v zájmu dítěte.
- 37 Ve věci v původním řízení, jak uvádí Evropská komise, je čl. 12 odst. 3 nařízení č. 2201/2003 způsobilý založit příslušnost soudu, jemuž byla v dědické věci předložena ke schválení dědická dohoda, i když tento soud není soudem obvyklého bydliště dítěte, pokud jsou splněny výše uvedené podmínky.
- 38 S ohledem na výše uvedené úvahy je třeba na položenou otázku odpovědět, že nařízení č. 2201/2003 musí být vykládáno v tom smyslu, že schválení dědické dohody uzavřené opatrovníkem nezletilých dětí za tyto děti představuje opatření týkající se výkonu rodičovské zodpovědnosti ve smyslu čl. 1 odst. 1 písm. b) tohoto nařízení, které proto spadá do rozsahu působnosti posledně uvedeného nařízení, a nikoli opatření týkající se dědictví ve smyslu čl. 1 odst. 3 písm. f) uvedeného nařízení, které je z rozsahu působnosti tohoto nařízení vyloučeno.

K nákladům řízení

- 39 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládacím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (třetí senát) rozhodl takto:

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 musí být vykládáno v tom smyslu, že schválení dědické dohody uzavřené opatrovníkem nezletilých dětí za tyto děti představuje opatření týkající se výkonu rodičovské zodpovědnosti ve smyslu čl. 1 odst. 1 písm. b) tohoto nařízení, které proto spadá do rozsahu působnosti posledně uvedeného nařízení, a nikoli opatření týkající se dědictví ve smyslu čl. 1 odst. 3 písm. f) uvedeného nařízení, které je z rozsahu působnosti tohoto nařízení vyloučeno.

Podpisy.